

UDC (УДК) 33.334.021  
JEL Classification: O2; O19

**Лихолат Світлана Михайлівна,**  
кандидат економічних наук, доцент  
Львівського державного університету внутрішніх справ  
e-mail: s1925p@i.ua  
ORCID ID: 0000-0002-0517-6852

## ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

**Анотація.** Досліджено складний і суперечливий характер розвитку малого підприємництва. Здійснено аналіз доктринальних підходів науковців до розуміння природи малого підприємництва. Визначено потребу у розробленні перспективних напрямів розвитку малого підприємництва та імплементації інноваційного досвіду в його діяльність. Розкрито соціально-економічну роль малого підприємництва. Наведено «шестикутник надійності» як графічну візуалізацію конкурентної економічної бази підприємницького середовища. Названо детермінуючі обставини, які виникають внаслідок національної економічної специфіки розвитку малого бізнесу.

**Ключові слова:** мале підприємництво, імплементація, ЄС-15, констеляція показників, інноваційний досвід, «шестикутник надійності».

**Lykholat Svitlana,**  
Ph.D. in Economics, Associate professor  
Lviv State University of Internal Affairs  
e-mail: s1925p@i.ua  
ORCID ID: 0000-0002-0517-6852

## INVESTIGATING THE IMPACT OF GOVERNMENT POLICY ON THE DEVELOPMENT OF SMALL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

**Abstract.** The article investigates a complex and controversial nature of small entrepreneurship in Ukraine. It states that the Ukrainian government supports the development of small business with national, regional and local programs. However, this support is declared in writing-only. At the same time, the pressure from supervisory bodies and a significant degree of state control has led to a decrease in a number of small enterprises.

The author has analyzed various academic doctrines that explain the essence of small entrepreneurship. In economic literature, it is described as a significant component of an economy, whose features strongly depend on location and a corresponding government policy of specific country.

Definitely, there is a need to implement innovations and determine the perspectives for small business development. The paper emphasizes a crucial role of small enterprises in streamlining the structure of national economy.

A special attention has been paid to the socioeconomic importance of small business. By creating jobs, small entrepreneurs actively participate in the accumulation of state budgets at all levels; facilitate the process of levying personal income taxes. The author claims that the overhaul of small entrepreneurship sphere has to ground on innovations, especially in management. Consequently, it will create a basis for further evolvement of an economy.

One of the paragraphs displays a «reliability hexagon» as a graphic visualization of competitive economic foundations of business environment. It presents a constellation of effectiveness indicators of small entrepreneurship by specific examples of EU-15 countries. The calculations base on the following indicators: actual number of enterprises and employees, payroll, labor productivity, gross investment, commodities turnover, value added, gross profit.

The author lists the circumstances that affect small business and originate from the peculiarities of a national economic policy in the sphere. The most influential ones include a dependency on evolutionary technological and organizational processes in a country as well as a reproduction mechanism inside the small business, which itself cannot establish specific technological and organizational conditions as of big companies. It is recommended to find special pathways for small firms and government as well as clarify mutually beneficial circumstances and employ scientific approaches.

**Keywords:** small entrepreneurship, implementation, EU-15, constellation of indicators, innovative experience, «reliability hexagon».

## Вступ

Сучасні економічні процеси мають складний і суперечливий характер. Номінально українська влада підтримує розвиток малого бізнесу шляхом реалізації національних, регіональних та місцевих програм. У Законі України «Про державну підтримку малого бізнесу» (ст. 7) [1] перелічено програми розвитку та підтримки малого бізнесу, а в ст. 10 цього Закону, передбачено створення бізнес-інкубаторів, ділових клубів, бізнес-центрів та ін. закладів і окреслено основні завдання щодо політики їх розвитку. У Законі також передбачено право обрання суб'єктом малого підприємництва застосування спрощеної системи ведення бухгалтерського обліку й звітності, спрощеної системи оподаткування; передбачено членство суб'єктів малого бізнесу у програмах соціально-економічного та науково-технічного спрямування; можливість надавати товари (послуги) для державних (регіональних) потреб; реалізовувати програму фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу.

Водночас через постійно зростаючий тиск з боку контролюючих органів та зростання обсягів контрольно-процедурних функцій із боку держави кількість підприємств малого бізнесу значно зменшилася.

Отже, роль держави у напрямі розвитку малого підприємництва – негативна. Парадокс даної ситуації в тому, що влада проголошує процедуру зближення з малих бізнесом та про свою готовність її підтримувати. А внаслідок такого зближення конкурентоспроможність малого підприємництва різко знижується. Тобто є нагальна потреба розроблення перспективних напрямів розвитку малого підприємництва та імплементація інноваційного досвіду в його діяльність.

В економічній літературі мале підприємництво розглядається як важлива складова економіки, яка наділена певними особливостями залежно від територіального розміщення та державної політики щодо можливостей її розвитку в окремо взятій країні. Водночас підприємництво загалом, як і його складові – малий, середній, великий бізнес, стали об'єктом дослідження багатьох наукових колективів і вчених. У працях зарубіжних учених, зокрема А. Агєєва, А. Блінова, П. Буніча, М. Кейнса, Ст. Куликова, Ст. Рубе, П. Самуельсона, А. Ткаченко, Ф. Тейлора, Д. Еванса, Р. Емерсона, наведено методологічні й теоретичні засади дослідження малого підприємництва, розглядаються його сутність, статус та ймовірні сценарії розвитку. Наприклад, Й. Шумпетер (1982) суть підприємництва вбачає в тому, щоб «...впроваджувати у виробництво нововведення, втілювати в життя інновації» [2]. Проблеми розвитку підприємництва загалом та малого бізнесу зокрема вивчала плеяда вітчиз-

няних економістів: В. В. Апопій (2012) [3], З. С. Варналій, О. В. Сергійко, а також Л. П. Хмелєвська (2002) [4], Т. Г. Васильців (2011) [5], В. М. Геєць, М. І. Долішній, Р. Кузьминич (2012) [6], О. Є. Кузьмін (2011) [7, 8], С. В. Мочерний, С. К. Реверчук (1996) [9], Н. Є. Кубай (1999) [10] та інші. Попри наявну кількість досліджень щодо розвитку малого підприємництва, воно й надалі є нагальним не лише щодо визначення економічної суті цього феномена, пошуку регіональних методик та критеріїв надання оцінки його розвитку в межах загальнодержавних критеріїв.

## 1. Роль малого підприємництва в економіці України.

Для розвитку економіки держави малий бізнес є важливим сектором економіки, який на початку 90 років ХХ ст. підтримав національну економіку й адаптувався під нові ринкові умови господарювання, тоді як державні підприємства не витримали конкуренції. Потрібно відзначити, що саме малий бізнес найбільш націлений на досягнення оптимізації національної структури економіки шляхом підвищення швидкості реалізації власних рішень у межах державної політики через найвищий рівень можливого ризику та особистої відповідальності; розробку власної стратегії й тактики, адаптованої до зовнішнього середовища; пошук дієвих моделей економічної мотивації та власної відповідальності; розширення ринків збуту; формування власних конкурентних переваг; визначає соціальну складову залежно від господарської діяльності.

Водночас малий бізнес виконує величезну соціально-економічну роль, зокрема створюючи робочі місця, бере участь у формуванні бюджету на всіх рівнях, сприяє збору податків із фізичних осіб. Але недостатньо вирішеним залишається питання розвитку інноваційної економіки держави шляхом інвестування коштів у наукомісткі високотехнологічні напрями виробництва. Перебудова малого бізнесу, який на сучасному етапі розвитку економіки в основному займається торгівлею з інноваційною спрямованістю, дасть змогу підготувати базис для розвитку технічних підприємств, які сприятимуть піднесенню та розвитку всієї національної економіки.

Залучення інноваційних складових треба розпочати з управлінського процесу, тобто цілеспрямовано оновлювати її елементи та враховувати, що нововведення, з одного боку, допоможуть загострити проблеми управління та повернути до них увагу, але, з іншого боку, готовність до нововведень в малому бізнесі полегшить шлях управлінських новацій.

## 2. Констеляція показників економічної ефективності підприємств.

Необхідно зазначити,

що у процесі дослідження структури підприємництва мікро- та малі підприємництва є найменш захищеними та, згідно зі світовою статистикою, поділяються на шість груп: мікропідприємства, малі підприємства, середні підприємства, великі підприємства, малі і середні підприємства як загальна група, усі підприємства загалом.

Графічно об'єднання шести груп можна подати у вигляді рівностороннього «шестикутника надійності» підприємницького середовища як візуалізовану конкурентну економічну базу наявної системи підприємництва, надавши їй базовий економічний індекс «1,0». Наприклад, розглядаючи в групі країн ЄС-15, найбільш віддаленою констеляцією показників ефективності малого та середнього бізнесу від базового показника є Англія. Тоді як, з погляду ефективності, зазначений сектор в Іспанії й Італії істотно поступається середньоприйнятним європейським показникам.

У процесі цього дослідження використовувалися показники порівняльного аналізу економічної ефективності підприємств та їх відхилення від базових показників ЄС-15, які розраховані з метою проведення характеристики середньоєвропейського підприємства по

групі країн ЄС-15 та їх констеляції за матеріалами звіту Європейської Комісії з питань підприємництва та промисловості [10]. В основу розрахунків взято такі показники, як кількість діючих підприємств та працівників, фонд заробітної плати, продуктивність праці, валові інвестиції, товарообіг, додана вартість, валовий прибуток. При обґрунтуванні критеріїв враховувалися цілі: 1) підтримка і розвиток малого бізнесу, спрямовані на визначення однорідних груп господарюючих суб'єктів зі схожими проблемами при заснуванні бізнесу.

Отже, схожі проблеми можуть вирішуватися шляхом використання одностипних засобів для подальшої деталізації та багаторівневого уточнення та введення обмежень (наприклад, за видом діяльності, за кількістю зайнятих на підприємстві тощо); 2) застосування державної політики, а також політики малих підприємств, мають бути спрямовані на зменшення витрат малих підприємств, що вимагає спрощення, уніфікації і стандартизації прийнятих рішень.

На рис. 1-4 представлено констеляцію показників ефективності підприємств, в т.ч. малого бізнесу, деяких країн Європи.



Рис. 1. Констеляція показників ефективності підприємств, Англія

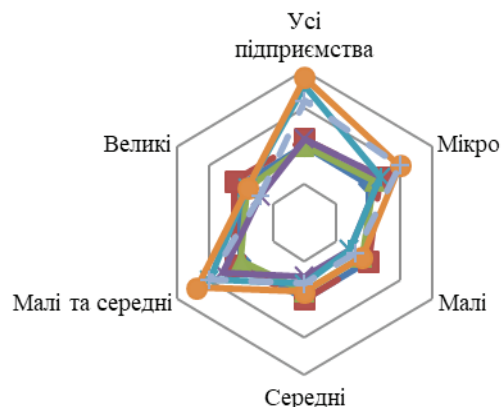


Рис. 2. Констеляція показників ефективності підприємств, Німеччина

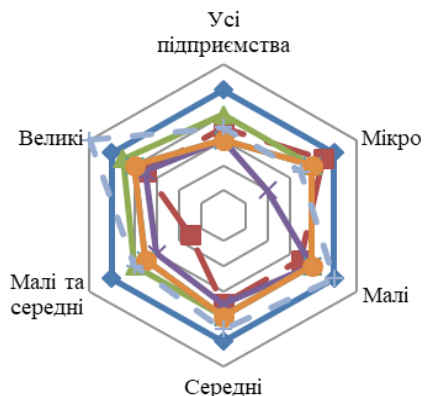


Рис. 3. Констеляція показників ефективності підприємств, Іспанія

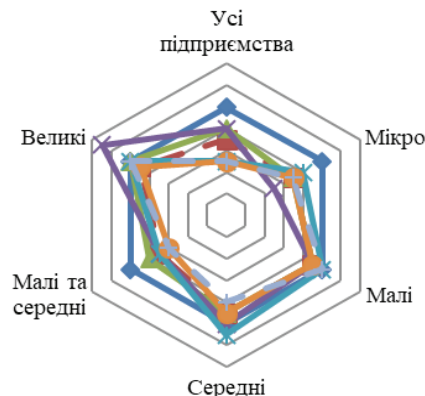


Рис. 4. Констеляція показників ефективності підприємств, Італія

- ◆ Еталонний рівень ЄС-15
- Фонд заробітної плати
- ▲ Продуктивність праці
- ✕ Валові інвестиції
- ✦ Товарообіг
- Додана вартість
- + Валовий прибуток

Зазначимо, що на рівень констеляції показників мають вплив не лише економічні показники, а й рівень конкурентоспроможності держави, інноваційність управлінських рішень, наявність програм підтримки та розвитку малих підприємств тощо.

Водночас розвиток малого бізнесу детермінований певними обставинами, які виникають внаслідок національної економічної специфіки:

1) підприємства малого бізнесу є залежними від еволюційних техніко-технологічних та організаційних процесів у середині країни;

2) відтворювальний процес у середині малого бізнесу не в змозі самостійно створити техніко-технологічні та організаційні процеси відповідно до вимог розвитку великих підприємств [10–13].

За сучасних умов економічного розвитку недостатньо застосовувати класичні схеми ведення бізнесу. Потрібно знаходити особливий підхід не лише малому бізнесу та державі, а шукати взаємовигідні умови та використовувати науково обґрунтовані підходи. Зокрема, у нашому аналізі застосовано індекс глобальної конкурентоздатності [11], а також й інші показники [12, 13].

**Висновки.** Отже, не менш важливими є питання інвестування малого бізнесу як напряму залежного від високої відсоткової ставки по кредитах, ускладненого процесу придбання облад-

нання або лізингу, фіскальної політики, розмірів податків тощо. Це лише невелика частка перелічених проблем, яка гальмує розвиток малого бізнесу.

Необхідно зазначити, що зберігається диспропорція щодо кількості зареєстрованих фізичних осіб-підприємців, які здійснили реєстрацію проти тих, хто припинив свою. Така ситуація не додає оптимізму. Ситуація складна, але не безвихідна, та створює потенціал, який необхідно використовувати за нестандартних умов економічного розвитку України.

На нашу думку, стабілізувати сегмент малого бізнесу можливо шляхом зниження кредитних ставок; розробки системи податкових пільг із урахуванням специфіки бізнесу; залучати представників малого бізнесу до науководослідних програм; спрощення процедури ведення обліку; реформування інфраструктурних зв'язків.

Інноваційний малий бізнес має значний вплив на економіку у процесі її переходу на нову стадію – інноваційну – як для окремо взятого регіону, так і країни загалом.

Вважаємо, що лише тоді, коли уряд почне робити реальні кроки у напрямі підтримки малого бізнесу, а також перейде з фази аналізу в фазу сформованої імплементації з економічно стабільними країнами, малий бізнес в Україні отримає рівні умови з великим бізнесом і вийде на новий інноваційний рівень.

#### Список використаних джерел

1. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19.10.2000 № 2063-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>
2. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер и др.; пер. В. С. Автономова. М.: Прогресс, 1982. 455 с.
3. Ринки в системі внутрішньої торгівлі України: монографія / В. В. Апопій та ін.; за ред. В. В. Апопії. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2012. 413 с.
4. Мале підприємництво України: моніторинг, інфраструктура, кадри / З. С. Варналій, О. В. Сергійко, Л. П. Хмелевська. К., 2002. 59 с.
5. Потенціал конкурентоспроможності західних регіонів України та проблеми його реалізації у посткризовий період: матеріали «круглого столу» (20 жовтня 2011 р.) / В. І. Волошин та ін.; за заг. ред. Т. Г. Васильціва. Львів: ПАІС, 2011. 230 с.
6. Кузьминич Г. Г. Конкурентоспособность предпринимательских структур малого и среднего бизнеса России. *Экономика, управление, финансы*: материалы II междунар. науч. конф. (г. Пермь, декабрь 2012 г.). Пермь: Меркурий, 2012. С. 21–24.
7. Досягнення і проблеми еволюційної економіки: монографія / О. Є. Кузьмін, Ю. І. Сидоров, В. В. Козик. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. 250 с.
8. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика: монографія / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, О. П. Романко. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. 197 с.
9. Реверчук С. К. Мале підприємство в перехідній економіці України: дис. ... д-ра екон. наук: 08.01.02. Львів, 1996.
10. Кубай Н. Є. Становлення і розвиток приватного підприємництва в перехідній економіці (на прикладі малих підприємств України): дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01. Львів, 1999.
11. Сайт Європейської комісії. URL: [http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba\\_en.htm#ff2](http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba_en.htm#ff2)
12. Индекс глобальной конкурентоспособности – информация об исследовании. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>

13. Информационно-аналитический журнал «EXRUS.eu». 2012. № 73. С. 17–19. URL: <http://ru.exrus.eu/>
14. Данные Национального института статистики Испании. URL: <http://www.ine.es/prodyser/pubweb/esp/cif/empr09.pdf>

## References

1. Pro derzhavnu pidtrymku maloho pidpryiemnytstva: Zakon Ukrainy vid 19.10.2000 № 2063-III (*On the state support of small entrepreneurship: Law of Ukraine*). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14> [in Ukr.]
2. Teoriya jekonomicheskogo razvitija: issledovanie predprinimatel'skoj pribyli, kapitala, kredita, procenta i cikla kon#junkturny (The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle) / J. Shumpeter i dr.; per. V. S. Avtonomova. M.: Progress, 1982. 455 p. [in Russ.]
3. Rynky v systemi vnutrishn'oi' torgivli Ukrainy (Markets in the system of internal trade in Ukraine): monografija / V. V. Apopij ta in.; za redakcijeju V. V. Apopija. L'viv: Vydavnyctvo L'vivs'koi' komercijnoi' akademii', 2012. 413 p. [in Ukr.]
4. Male pidpryiemnyctvo Ukrainy: monitoryng, infrastruktura, kadry (Small entrepreneurship in Ukraine: monitoring, infrastructure, human resources) / Z. S. Varnalij, O. V. Sergijko, L. P. Hmelevs'ka. K., 2002. 59 p. [in Ukr.]
5. Potencial konkurentospromozhnosti zahidnyh regioniv Ukrainy ta problemy jogo realizacii' u postkryzovyj period (The competitiveness potential of Ukraine's western regions and the problems of its realization in the post-crisis period) / V. I. Voloshyn ta in.; za zagal'noju redakcijeju T. G. Vasyl'civa. L'viv: PAIS, 2011. 230 p. [in Ukr.]
6. Kuz'mynych G. G. Konkurentosposobnost' predprynimatel'skyh struktur malogo y srednego byznosa Rossyy (Kuz'mynych G. G. The competitiveness of small and medium business structures in Russia). *Экономика, управление, финансы (Economics, management, finance)*: Perm': Merkurij, 2012, 21–24 [in Russ.]
7. Dosjagnennja i problemy evoljucijnoi' ekonomiky (Achievements and problems of evolutionary economics): monografija / O. Je. Kuz'min, Ju. I. Sydorov, V.V. Kozyk. L'viv: Vydavnyctvo L'vivs'koi' politehniky, 2011. 250 p. [in Ukr.]
8. Konkurentospromozhnist' pidpryiemstva: planuvannja ta diagnostyka: monografija (Competitiveness of an enterprise: planning and diagnostics: the monograph) / O. Je. Kuz'min, O. G. Mel'nyk, O. P. Romanko. Ivano-Frankivs'k: IFNTUNG, 2011. 197 p. [in Ukr.]
9. Reverchuk S. K. Male pidpryiemstvo v perehidnij ekonomici Ukrainy (Reverchuk S. K. A small enterprise in the transitional economy of Ukraine): dys. d. je. n. L'viv, 1996 [in Ukr.]
10. Kubaj N. Je. Stanovlennja i rozvytok pryvatnogo pidpryiemnytstva v perehidnij ekonomici (na prykladi malych pidpryiemstv Ukrainy) (Kubaj N. Je. The development of private entrepreneurship in a transitional economy (by the example of small enterprises in Ukraine): dys. ... k. je. n.: 08.01.01. L'viv, 1999 [in Ukr.]
11. Sait Yevropeiskoi komisii (The site of the European Commission). URL: [http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba\\_en.htm#f2](http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba_en.htm#f2) [in Ukr.]
12. Indeks global'noj konkurentosposobnosti – informacija ob issledovanii (The global competitiveness index – information about the research). URL: <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info> [in Ukr.]
13. Информационно-аналитический журнал «EXRUS.eu» (The research journal «EXRUS.eu»), 2012, 73, 17–19. URL: <http://ru.exrus.eu/> [in Russ.]
14. Danye Nacional'nogo instituta statistiki Ispanii (Statistical data obtained from the Site of National Statistics Institute in Spain). URL: <http://www.ine.es/prodyser/pubweb/esp/cif/empr09.pdf> [in Russ.]